Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Viešosios investicijos į energetikos infrastruktūrą – klimato problemų sprendimo elementas“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2022/C 486/10)

Pranešėjas **Thomas KATTNIG**

Bendrapranešėjis **Lutz RIBBE**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2022 1 20
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis
	Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Transporto, energetikos, infrastruktūros ir informacinės visuomenės skyrius
Priimta skyriuje	2022 9 7
Priėmimas plenarinėje sesijoje	2022 9 22
Plenarinė sesija Nr.	572
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	162 / 7 / 8

1. **Išvados ir rekomendacijos**

1.1. Europa ir pasaulis susiduria su sunkiomis klimato krizės pasekmėmis. Nors pastaraisiais metais atsirado daugiau galimybių veiksmingai prisitaikyti prie klimato kaitos, specialistai atkreipia dėmesį į nepakankamai mobilizuojamus finansinius išteklius, per mažą piliečių ir privačiojo sektoriaus aktyvumą ir trūkstamą politinį vadovavimą.

1.2. Siekiant patenkinti augantį elektros poreikį ir pasiekti klimato srities tikslus, reikia padvigubinti investicijas į elektros tinklą iki 55 mlrd. EUR kasmet ir lėšas švarios elektros gamybos pajėgumams užtikrinti padidinti iki 75 mlrd. EUR per metus ([1]). Todėl viešosioms investicijoms į pažangiąsias ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos sistemas ir energijos kaupimo infrastruktūrą tenka svarbus vaidmuo, atsižvelgiant į tiekimo saugumo užtikrinimą, kovą su energijos nepritekliumi, prieinamas kainas ir darbo vietų kūrimą.

1.3. EESRK pritaria Komisijos pasiūlymams paspartinti ir supaprastinti leidimų išdavimo atsinaujinančiųjų išteklių energijai procedūras ir nustatyti vadinamąsias tikslines tokių projektų sritis. Šioje srityje esama didžiulių galimybių greičiau įgyvendinti energetikos pertvarką. Todėl dar svarbiau kuo tiksliau nustatyti, kokie supaprastinimai taikomi vadinamajai „gaminti tinkamai vietai“.

1.4. Europos energetiką reglamentuojančiuose teisės aktuose klimato apsauga nepripažįstama kaip tinklų reguliavimo tikslas. Todėl ir nacionalinėms reguliavimo institucijoms sunku rasti paskatų elektros skirstymo tinklams rekonstruoti, tobulinti ir modernizuoti taip, kad jie atitiktų reikalavimus dėl neutralaus poveikio klimatui.

1.5. Būsimo energetikos sistemų ir infrastruktūros organizavimo klausimu EESRK ne kartą pabrėžė aktyvaus visų vartotojų – namų ūkių, įmonių ir energetikos bendruomenių – dalyvavimo kuriant pažangiąsias energetikos sistemas svarbą ir būtinybę rasti paskatų pilietinei visuomenei dalyvauti pereinant prie švarios energijos, kad jos kartu prisidėtų prie finansavimo.

([1]) Šią išvadą daro Europos elektros sektoriaus atstovų asociacija „Eurelectric“.

1.6. Tačiau ES viešųjų investicijų į švarios energijos technologijas, kurios reikalingos siekiant mažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro, lygis yra žemiausias tarp stipriausios ekonomikos šalių ir riboja ES konkurencingumą. Nuo liberalizavimo pradžios elektros energetikos įmonių investicijų plėtra mažėja. Dėl mažėjančių investicijų atsirado tiekimo kliūčių ir kyla sunkumų toliau plėtoti atsinaujinančiųjų išteklių energijos technologijas. Todėl EESRK remia Komisijos pasiūlymą ekonomikos gaivinimo planą ir ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę, taip pat papildomas lėšas iš regioninei plėtrai skirto sanglaudos fondo ir ES žemės ūkio politikai skirtų išteklių naudoti planams „REPowerEU“ įgyvendinti.

1.7. Rinkos modelis ir reguliavimas turi būti pritaikyti prie naujų realijų ateityje dominuojant atsinaujinančiųjų išteklių energijai (įskaitant labiau decentralizuotą gamybą ir didesnį vartojimą vietoje). Taip pat būtina sudaryti būtinas sąlygas įvairiems susijusiems subjektams ir užtikrinti tinkamą vartotojų apsaugą. EESRK palankiai vertina Komisijos ketinimą patikrinti elektros rinkos struktūros optimizavimo galimybes ir palaiko rinkos vertinimus, kuriuos atliekant būtų analizuojama visų galimų veikėjų elgsena energijos rinkoje ir energijos rinkos struktūra. Bet kokiu atveju EESRK pabrėžia, kad prieš pateikiant bet kokį pasiūlymą svarbu atlikti išsamų poveikio vertinimą.

1.8. EESRK dar kartą rekomenduoja viešosioms investicijoms taikyti „subalansuoto biudžeto taisyklę“, taip išsaugant produktyvumą ir socialinį bei ekologinį pagrindą ateities kartų gerovei.

1.9. Mišrų finansavimą įtraukiant privačius investuotojus galima rinktis tik tada, kai užtikrinama, kad konkursai bus rengiami skaidriai ir viešojo sektoriaus institucijos dėl to nepatirs nepagrįstų papildomų išlaidų palyginti su viešojo finansavimo tvarka. Turi būti užtikrintas visiškas skaidrumas dėl pagrįstų papildomų išlaidų. Todėl dar svarbiau, kad taikant tokius mišraus finansavimo modelius būtų aiškiai nustatytos teisės ir pareigos, išaiškinti atsakomybės klausimai ir numatyta veiksminga ir greita konfliktų sprendimo sistema, taip siekiant išvengti ilgalaikių papildomų išlaidų ir nepalankių atsakomybės klausimų.

1.10. EESRK pabrėžia, kad „teisinga pertvarka“ nėra vien tik pertvarkos finansavimas. Ja taip pat siekiama užtikrinti deramą darbą ir kokybiškas darbo vietas bei socialinį saugumą, išsaugoti Europos įmonių konkurencingumą, o tam reikia specialių priemonių visuose lygmenyse, taip pat regioniniame.

1.11. EESRK įsitikinęs, kad būtina vadovautis tinklų plėtros apibrėžimu kaip svarbiausiu viešuoju interesu, įtraukti klimato apsaugą kaip reguliavimo tikslą ir apskritai sinchroniškiau planuoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją ir elektros tinklą. Tam Europos teisės aktuose būtina suformuluoti konkrečius tikslus.

1.12. Pastarųjų dešimtmečių tendencijos, tinklo plėtros iššūkiai, didelis energijos kainų šuolis, kibernetinių atakų pavojus, taip pat karas Ukrainoje aiškiai rodo, kas yra iš esmės svarbu, t. y. kas ateityje bus atsakingas už centrines infrastruktūras, tokias kaip energetikos tinklai. Visų pirma egzistuoja viešasis interesas. Atitinkamai galėtų atsirasti viešoji nuosavybė, skirta gerovei užtikrinti ir esamiems skirtumams šalinti.

1.13. Viešosios ir privačios nuosavybės ir (arba) energetikos infrastruktūros privataus finansavimo privalumai ir trūkumai yra neabejotinai svarbūs siekiant, kad energetikos rinka veiktų tinkamai, ir juos reikėtų patikrinti atliekant Komisijos planuojamą energijos rinkos struktūros optimizavimo priemonių vertinimą. Tokios analizės rezultatai gali būti vertinga sprendimų priėmimo priemonė valstybėms narėms, kurios yra atsakingos už sprendimus dėl valstybinės ar privačios energetikos infrastruktūros nuosavybės. EESRK nuomone, elektros energija yra ne tik visai ES ekonomikai labai svarbi strateginė prekė, bet ir viešoji gėrybė. Todėl EESRK ragina Europos Komisiją nuodugniai išnagrinėti viso Europos energetikos sektoriaus privatizavimo ir liberalizavimo proceso poveikį ir pasekmes jo stabilumui, tiekimo patikimumui ir elektros energijos rinkos veikimui, o į išvadas reikia atsižvelgti pertvarkant visą energetikos sektorių ir numatant galimybes stiprinti nacionalinio ir viešojo sektorių vaidmenį.

2. **Bendroji informacija**

2.1. Naujausiose Tarpvyriausybinės klimato kaitos komisijos (IPCC) vertinimo ataskaitose nustatyta, kad su klimato krizės pasekmėmis jau dabar susiduria ne tik milijardai žmonių visame pasaulyje, bet ir ekologinės sistemos. Tai jau vyksta, nors temperatūra dar nepakilo iki Paryžiuje kaip tikslo nustatyto 1,5 laipsnio. Vienas iš ypač probleminių klausimų yra tai, kad sistemos ir grupės, kurias labiausiai veikia karštis, sausra, potvyniai, ligos, vandens ir maisto trūkumas, dažnai turi mažiausiai išteklių šiai problemai spręsti.

2.2. Pastaraisiais metais atsirado daugiau galimybių veiksmingai prisitaikyti prie klimato kaitos. Vis dėlto įgyvendintos ir planuojamos priemonės daugelyje Europos vietovių yra nepatenkinamos. Specialistai atkreipia dėmesį į nepakankamai sutelkiamus finansinius išteklius, per mažą piliečių ir privačiojo sektoriaus aktyvumą ir trūkstamą politinį vadovavimą.

2.3. Tai, kad dabar dėl Ukrainoje vykstančio karo Europoje didelės lėšos skiriamos karo reikmėms, kelia vis didesnį susirūpinimą tuo, jog finansiniai ištekliai bus sujungti ir bus delsiama užtikrinti klimato apsaugą. Todėl EESRK palankiai vertina plane „REPowerEU“ ([2]) paskelbtas priemones ir instrumentus, kuriais siekiama sumažinti ES priklausomybę nuo iškastinio kuro, ypač gaunamo iš Rusijos, imantis energijos taupymo priemonių, spartinant perėjimą prie švarios energijos ir tiekėjų įvairinimą bei suvienijant jėgas, kad būtų sukurta atsparesnė energetikos sistema ir tikra energetikos sąjunga.

2.4. Norint pasiekti klimato srities tikslus, atsinaujinančiųjų išteklių energijos pajėgumas turi būti didinamas daugiau nei dvigubai. Jau dabar su nenaudojama ir neperduodama žaliąja elektros energija, kuri turi būti reglamentuota, susijusios išlaidos tokiose didžiosiose šalyse kaip Vokietija siekia kelis šimtus milijonų kasmet. Šie ekonominiai nuostoliai išaugs kelis kartus, jei greitai nebus patobulinti elektros tinklai ir kaupimo pajėgumai bei užtikrintos galimybės elektrą naudoti tiesiogiai vietoje. Svarbu, kad planuojant ir reguliuojant tinklą energetikos tinklų plėtra būtų orientuojama į poveikio klimatui neutralumo tikslą. Tam didelės reikšmės turi paskirstomieji tinklai, nes būtent į juos jungiama dauguma atsinaujinančiųjų išteklių energijos įrenginių.

2.5. Siekiant įvykdyti šiuos reikalavimus, reikia padvigubinti investicijas į elektros tinklą iki 55 mlrd. EUR kasmet ir lėšas švarios elektros gamybos pajėgumams padidinti iki 75 mlrd. EUR per metus ([3]). Atsižvelgdamas į tai, EESRK pabrėžia papildomą Komisijos pasiūlymų dėl greito leidimų suteikimo procedūrų naudą atsinaujinančiųjų išteklių energijos projektams ir vadinamųjų tikslinių sričių šiems projektams nustatymą. EESRK pritaria tam, kad būtų paspartintos ir supaprastintos su atsinaujinančiųjų išteklių energija susijusių leidimų procedūros. Ypač būtina atkreipti dėmesį į skirstomuosius tinklus, nes paprastai į juos perduodama atsinaujinančiųjų išteklių energija.

2.6. Todėl viešosioms investicijoms į pažangiąsias ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos sistemas, atsižvelgiant į tiekimo saugumo užtikrinimą, kovą su energijos nepritekliumi, prieinamas kainas ir darbo vietų kūrimą tenka svarbus vaidmuo. Neabejojama, kad ekologiniai pokyčiai pagal Europos žaliąjį kursą darys milžinišką įtaką energijos sektoriams, kuriuose išmetama daug anglies dioksido. Tuo pačiu metu prasmingai didinant viešąsias investicijas į klimatui neutralaus poveikio energijos sistemas, atsiranda daug naujų užimtumo galimybių. Remiantis 2021 m. spalio mėn. priimta EESRK nuomone dėl ES fiskalinės sistemos pertvarkymo siekiant tvaraus ekonomikos atsigavimo ir teisingos pertvarkos, tam reikės atitinkamų biudžeto išteklių iš naujo formuojant fiskalinę sistemą.

2.7. Europos energetiką reglamentuojančiuose teisės aktuose klimato apsauga iki šiol nepripažįstama kaip tinklo reguliavimo tikslas. Todėl ir nacionalinėms reguliavimo institucijoms sunku rasti paskatų elektros skirstymo tinklams rekonstruoti, tobulinti ir modernizuoti taip, kad jie atitiktų reikalavimus dėl neutralaus poveikio klimatui.

([2]) Planas „REPowerEU“, COM(2022) 230 *final*.
([3]) Šią išvadą daro Europos elektros sektoriaus atstovų asociacija „Eurelectric“.

2.8. Būsimo energetikos sistemų ir infrastruktūros organizavimo klausimu EESRK ne kartą pabrėžė aktyvaus visų vartotojų – namų ūkių, įmonių ir energetikos bendruomenių – dalyvavimo kuriant pažangiąsias energetikos sistemas svarbą. Deja, būta tik pažadų, bet nebuvo pasiūlyta atitinkamų reikšmingų iniciatyvų. EESRK ragina pagaliau rasti paskatų gaminančių vartotojų, atsinaujinančiųjų išteklių energijos bendrijų arba piliečių energetikos bendrijų aktyvumui didinti, kad pilietinė visuomenė dalyvautų pereinant prie švarios energijos, o vartotojai galėtų aktyviai dalyvauti rinkoje. Taip būtų galima sumažinti vis augančių išlaidų, patiriamų dėl tinklo trukdžių reguliuojant atsinaujinančiųjų išteklių energijos tiekimą, problemą.

2.9. EESRK pritaria geresniam ES taisyklių dėl transeuropinių energetikos tinklų (TEN–E) pritaikymui prie žaliojo kurso tikslų, siekiant, kad būtų užtikrintas visų pirma energetikos sistemos priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimas, perėjimas prie neutralaus poveikio klimatui, atsinaujinančiųjų energijos išteklių plėtojimas, energijos vartojimo efektyvumas ir energijos nepritekliaus rizikos prevencija. Kadangi energetikos tinklai atlieka labai svarbų vaidmenį užtikrinant energetikos sistemos pusiausvyrą, atsparumą ir plėtrą, EESRK ragina reglamente labiau atsižvelgti į energetikos sistemos integravimo dinamiką, siekiant skatinti visų formų mažo anglies dioksido kiekio energiją, ir užtikrinti, kad bet kokia dezintegracija taptų neįmanoma. Todėl sveikintina Tarybos ir Europos Parlamento palaikoma iniciatyva kartu su atsinaujinančiųjų šaltinių energija taip pat apibrėžti skirstomuosius tinklus kaip „priskiriamus svarbiausiam viešajam interesui“.

2.10. Dabar augančios kainos tampa našta Europos piliečiams ir įmonėms. EESRK apgailestaudamas pažymi ([4]), kad jo ankstesnis raginimas mažinti strateginę priklausomybę nuo nepatikimų trečiųjų šalių ne tik netapo politinių lyderių veiksmais, bet priešingai – ši priklausomybė padidėjo. Rusija – didžiausia ES naftos, gamtinių dujų ir anglies eksportuotoja, o daugelis atominių elektrinių yra priklausomos nuo rusiško branduolinio kuro ir technologijų. Dabartinė energijos kainų krizė būtų daug mažiau paveikusi piliečius ir įmones, jei Europa, kaip žadėta, jau būtų sumažinusi iškastinio kuro importą. Todėl EESRK palankiai vertina plane „REPowerEU“ išdėstytas pastangas skubiai sumažinti šią priklausomybę, ypač nuo Rusijos. EESRK remia ES institucijų ir valstybių narių pastangas veiksmingai spręsti kainų problemą pagal 2021 m. spalio mėn. komunikatą, komunikatą dėl elektros energijos rinkos COM(2022) 236 *final*, taip pat pagal laikinąją valstybės pagalbos sistemą siūlomą priemonių rinkinį.

2.11. EESRK, atsižvelgdamas į dabartines aplinkybes, dar kartą atkreipia dėmesį į tai, kad visų pirma reikėtų ne įvairinti priklausomybę, o kaip įmanoma greičiau užtikrinti „strateginę energetinę nepriklausomybę ir autonomiją“. Svarbus vaidmuo priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo procese teks atsinaujinančiųjų išteklių energijai ir vandeniliui, o jų gamyba turėtų būti kaip įmanoma labiau sutelkta Europos Sąjungoje.

2.12. Šiuo metu kai kuriuose regionuose be plačiai taikomų energijos taupymo priemonių rusiškas gamtines dujas trumpuoju ir vidutinės trukmės laikotarpiu galėtų pakeisti SGD. Ilgalaikėje perspektyvoje vandenilis iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių būtų klimato srities tikslus atitinkanti galimybė, jei jo būtų pakankamai ir jo kaina būtų priimtina. Tol, kol Europa pati negalės pagaminti viso reikiamo dujų kiekio – taip akivaizdžiai yra SGD atveju, o nepriklausoma vandenilio importo sistema dar kuriama, – reikia tinkamai pasimokyti iš Rusijos sukeltos katastrofos. EESRK ragina Europą atsargiai vertinti išteklių, naudojamų kaip rusiškų dujų pakaitalas, poveikį aplinkai ir naują priklausomybę nuo trečiųjų šalių, nesivadovaujančių tokiomis europietiškomis vertybėmis kaip tvirta demokratija, žmogaus teisių paisymas ir teisinės valstybės principai.

2.13. ES viešųjų investicijų į švarios energijos technologijas, kurios reikalingos siekiant mažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro, lygis yra žemiausias tarp stipriausios ekonomikos šalių ir riboja pasaulinį konkurencingumą. Be to, Europos Audito Rūmai įspėja, kad pagal strategiją „REPowerEU“ gali nepavykti sutelkti pakankamai lėšų. Todėl EESRK remia Komisijos pasiūlymą ekonomikos gaivinimo planą ir ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę, taip pat papildomas lėšas iš regioninei plėtrai skirto sanglaudos fondo ir ES žemės ūkio politikai skirtų išteklių naudoti planams „REPowerEU“ įgyvendinti.

([4]) EESRK nuomonė dėl energijos kainų (OL C 275, 2022 7 18, p. 80).

2.14. Karo Ukrainoje poveikį kai kurios ES valstybės narės ir ES laiko lemiama paskata siekiant didesnės energetinės nepriklausomybės ir poveikio klimatui neutralumo. EESRK tai vertina palankiai. Vis dėlto susidaro nevienalytis vaizdas: bus naudojama daugiau suskystintų dujų ir grįžtama prie anglies, o dėl to gali būti stabdomas perėjimas prie švarios energijos. Tai EESRK vertina kritiškai, tačiau supranta, kad trumpuoju laikotarpiu įvairialypės energijos gamybos galimybės kaip nenumatytų atvejų priemonė gali padėti užtikrinti energijos tiekimo saugumą. Be vėjo ir saulės energijos, svarbu išnaudoti ir įvairius mažaanglius energijos šaltinius, kurie ekonominiu ir ekologiniu požiūriu tinkami energetikos sistemai. Kartu jis ragina dėti daugiau pastangų įgyvendinant žaliąją energetikos sistemos pertvarką.

2.15. Europos viešųjų paslaugų profesinių sąjungų federacija paskelbė ataskaitą ([5]), kurioje patvirtinama, kad energijos sistemos liberalizavimas suteiks mažai galimybių kovoti su augančia klimato krize. Plačiai paplitusį priimtinų alternatyvų angliavandenilius išmetantiems energijos šaltiniams naudojimą daugiausia pavyko pasiekti skiriant nemažas viešąsias subsidijas, o ne skatinant laisvą rinkos konkurenciją. Ataskaitoje nurodoma, kad, nekeičiant dabartinio Europos energijos sistemos modelio, nepavyks įvykdyti Paryžiaus susitarimo įsipareigojimų.

3. **Bendrosios pastabos**

3.1. Dėl sparčios klimato kaitos ir dabartinės energijos krizės netrukus prireiks investicijų į infrastruktūrą, kad iki 2050 m. pavyktų pasiekti neutralaus poveikio klimatui tikslą ir užtikrinti energijos tiekimą. Kartu energijos kainų šuolis atskleidė silpnąsias energijos rinkos puses. Reikia spręsti esminius ateities energijos klausimus, taip užtikrinant aplinkai nekenksmingą, įperkamą ir patikimą energijos tiekimą bei teisę gauti energiją. EESRK pabrėžia, kad skubiai būtinos viešosios investicijos siekiant energetinės nepriklausomybės nuo importuojamų rusiškų dujų tikslo ir remia plane „REPowerEU“ Komisijos siūlomas priemones šioje srityje.

3.2. Taip pat reikia atsižvelgti tiek į rinkos struktūrą, tiek į jos reguliavimą, būtinųjų sąlygų pavieniams veikėjams rengimą ir tinkamos vartotojų apsaugos stiprinimą. EESRK palankiai vertina Komisijos ketinimą išnagrinėti galimybes optimizuoti elektros energijos rinkos modelį ir atkreipia dėmesį į Komisijos ketinamą atlikti elektros energijos ir dujų rinkų analizę ir į pasiūlytas priemones, skirtas didelių energijos kainų problemai spręsti, taip pat į pasiūlymus gerinti energetikos tinklus ir saugojimo pajėgumus ir į pakartotinius pažadus pagerinti smulkiųjų dalyvių (gaminančių vartotojų) patekimą į rinką ir užtikrinti tiekimo saugumą.

3.3. Rinkos modelis ir reguliavimas turi būti pritaikyti prie naujų realijų, ateityje dominuojant atsinaujinančiųjų išteklių energijai. T. y., turi būti labiau decentralizuota gamyba ir daugiau vartojama vietoje. Tačiau tam vis dar reikia sudaryti būtinas sąlygas įvairiems dalyviams ir užtikrinti tinkamą vartotojų apsaugą. Būtina atlikti rinkos vertinimus, juose išanalizuojant visų galimų energijos rinkos dalyvių elgseną ir energijos rinkos modelį. Bet kokiu atveju EESRK pabrėžia, kad prieš pateikiant bet kokį pasiūlymą svarbu atlikti išsamų poveikio vertinimą. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad būtina skubiai kovoti su didelėmis elektros energijos kainomis, įskaitant elektros energijos ir dujų kainų, darančių neigiamą poveikį valstybių narių ekonomikai, susiejimą.

3.4. Ilgą laiką nebuvo sprendžiamas klausimas, kokiu mastu ir kokią struktūrą pasirinkus galima esamomis priemonėmis rinkoje užtikrinti tiekimo saugumą. Iš esmės energijos sistema, pagrįsta (daugiausia šalies viduje išgauta) atsinaujinančiųjų išteklių energija, pasižymi dideliu tiekimo saugumu. Vis dėlto ji pati nesusireguliuoja, todėl būtina teisingai ją reguliuoti.

([5]) *A Decarbonised, Affordable and Democratic Energy System for Europe*. https://www.epsu.org/sites/default/files/article/files/Going%20Public_EPSU-PSIRU%20Report%202019%20-%20EN.pdf.

Ypač svarbūs pažangieji tinklai, daugeliui milijonų gamintojų ir vartotojų parodantys, kad yra „suderinami su sistema“ ir taip gali padėti užtikrinti tiekimo saugumą.

3.5. Praeityje viešojo sektoriaus atstovai, norėdami finansuoti infrastruktūros tikslus, vis susidurdavo su griežtais biudžeto reikalavimais, kurie tapo didžiausia kliūtimi. Vadinasi, turi būti siekiama, kad su Europos žaliuoju kursu, energetine nepriklausomybe ir skaitmeniniu sektoriumi susijusiems projektams nebūtų taikomi reikalavimai, kurie tampa kliūtimi šioms viešosioms investicijoms. Todėl, atsižvelgdamas į savo nuomonę dėl ES fiskalinės sistemos pertvarkymo ([6]), EESRK rekomenduoja viešosioms investicijoms taikyti „subalansuoto biudžeto taisyklę“, siekiant išsaugoti produktyvumą ir socialinį bei ekologinį pagrindą ateities kartų gerovei.

3.6. Mišrų finansavimą įtraukiant privačius investuotojus galima rinktis tik tada, kai užtikrinama, kad konkursai bus rengiami skaidriai ir viešojo sektoriaus institucijos dėl to nepatirs nepagrįstų papildomų išlaidų palyginti su viešojo finansavimo tvarka. Turi būti užtikrintas visiškas skaidrumas dėl pagrįstų papildomų išlaidų. Europos investicijų banko atskaitoje konstatuojama, kad, pavyzdžiui, VPP sutartimis pagrįsta veikla Europos transporto sektoriuje tapo vidutiniškai 24 proc. brangesnė nei analogiški projektai, kurie finansuojami tradiciškai ([7]). Todėl dar svarbiau, kad taikant tokius mišraus finansavimo modelius būtų aiškiai nustatytos teisės ir pareigos, išaiškinti atsakomybės klausimai ir numatyta veiksminga ir greita konfliktų sprendimo sistema, taip siekiant išvengti ilgalaikių papildomų išlaidų ir nepalankių atsakomybės klausimų.

3.7. Komisija pagrįstai nurodo, kad viešosios investicijos gali ir turi paskatinti privačias lėšas. Tačiau plane „REPowerEU“ neaptariamas atitinkamų viešųjų lėšų refinansavimas. Vienas iš būdų tai įgyvendinti, būtų panaikinti subsidijas iškastiniams ištekliams; kitas būdas – apmokestinti nenumatytą pelną, kuris gautas dėl didžiosios naftos ir dujų krizės ir kuris pasireiškia didžiuliu papildomu pelnu, ypač didžiosioms naftos bendrovėms. EESRK nerimą kelia tai, kad, viena vertus, ypač didelis energijos įmonių pelnas ir, kita vertus, dėl staiga išaugusių kainų didėjantis energijos nepriteklius, gali tapti pavojingu socialiniu sprogstamuoju užtaisu. EESRK siūlo šį pelną nuskaičiuoti taikant mokesčius ir skirti kaip finansinę kompensaciją energijos vartotojams, pavyzdžiui, finansiškai silpnesniems namų ūkiams arba intensyviai energiją vartojančioms įmonėms, ir naudoti atsinaujinančiųjų išteklių energijos gamybai plėtoti bei reikiamai tinklo infrastruktūrai kurti, ypač atsižvelgiant į tai, kad kai kuriose valstybėse narėse apie tai jau diskutuojama arba tai įgyvendinama. EESRK laikosi nuomonės, kad siekiant neatgrasyti energetikos bendrovių investuoti į mažo anglies dioksido pėdsako sprendimus, toks apmokestinimas turėtų būti apibrėžtas labai atidžiai. EESRK ragina Komisiją nedelsiant pasiūlyti atitinkamas priemones.

3.8. Infrastruktūros prasmė ir tikslas visų pirma yra jos veikimas, o ne elektros perdavimas iš taško A į tašką B siekiant savų tikslų ir atitinkamai nuolat gaunant pelno. Pastarųjų dešimtmečių tendencijos, tinklo plėtros iššūkiai, didelis energijos kainų šuolis, kibernetinių atakų pavojus, taip pat karas Ukrainoje aiškiai rodo, kas yra iš esmės svarbu, t. y. kas ateityje bus atsakingas už centrines infrastruktūras, tokias kaip energetikos tinklai. Visų pirma egzistuoja viešasis interesas. Atitinkamai galėtų atsirasti viešoji nuosavybė, skirta gerovei užtikrinti ir esamiems skirtumams šalinti.

3.9. EESRK pabrėžia, kad „teisinga pertvarka“ nėra vien tik pertvarkos finansavimas. Ja taip pat siekiama užtikrinti deramą darbą ir kokybiškas darbo vietas bei socialinį saugumą, išsaugoti Europos įmonių konkurencingumą, o tam reikia specialių priemonių visuose lygmenyse, taip pat regioniniame. Kiti lemiami „teisingos pertvarkos“ veiksniai – tai aktyvus ir organizacinis viešojo sektoriaus vaidmuo ir demokratinio socialinių partnerių dalyvavimo visais lygmenimis užtikrinimas.

([6]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „ES fiskalinės sistemos pertvarkymas siekiant tvaraus ekonomikos atsigavimo ir teisingos pertvarkos“ (OL C 105, 2022 3 4, p. 11).

([7]) EIB 2006. *Ex ante construction costs in the European road sector: a comparison of public-private partnerships and traditional public procurement. Economic and Financial Report 2006/01.* F. Blanc-Brude, H. Goldsmith ir T. Välilä https://www.eib.org/attachments/efs/efr_2006_v01_en.pdf.

3.10. Energetikos tinklas – tai kritinių infrastruktūrų dalis. Šioms infrastruktūroms neveikiant ar patyrus neigiamą įtaką, gali atsirasti katastrofiškų tiekimo kliūčių ir kilti grėsmė viešajam saugumui. Europos kritinės infrastruktūros, pvz., transporto ir eismo, sveikatos paslaugų, finansų ir saugumo – čia paminint tik kai kurias, – dėl pastaraisiais dešimtmečiais vykstančio liberalizavimo ir privatizavimo vis dažniau atsiduria privačių veikėjų rankose. Ši aplinkybė kelia problemų, nes sektoriai yra susiję tarpusavyje, ir vieno sektoriaus pažeidžiamumas gali sumažinti ar sudaryti kliūčių kitų kritinių struktūrų pajėgumui (kaskados poveikis). Šią tarpusavio priklausomybę, viena vertus, sunku įvertinti, kita vertus, jų pajėgumas turi būti užtikrintas siekiant visuomenės gerovės. Iškilus rinkos kliūtims arba įvykus katastrofai, ypač lemiama tampa viešųjų koordinuojančių institucijų, turinčių teisę priimti sprendimus, veikla, kurią vykdant galima užtikrinti tam tikroje teritorijoje koordinuojamą atsparumą. Ši rizika ypač didelė elektros energijos atveju, nes be jos praktiškai neįsivaizduojamas pažangaus XXI a. civilizuotojo pasaulio veikimas, o dėl didelėse teritorijose nutrūkusio elektros tiekimo gali apskritai žlugti visuomenė.

3.11. Atsižvelgiant į tai, kad pastatams Europoje tenka daugiau kaip 40 proc. suvartojamos energijos, visų pirma pertvarkant būsto sektoriaus energetiką ir didinant energijos vartojimo efektyvumą, pažangus naujų technologijų, efektyviai įgyvendinamų renovavimo priemonių ir naujų piliečių įsitraukimo modelių skatinimo derinimas yra lemiamas. Atsinaujinančių energijos išteklių direktyvoje skatinamas toks vartotojų įsitraukimas gaminant elektrą iš atsinaujinančiųjų šaltinių, ir nustatomas esminis pagrindas siekiant priimti decentralizuotą energijos gamybos būdą. Šiomis aplinkybėmis svarbu suvienodinti visą Europos erdvę, kad kuo daugiau Europos namų ūkių galėtų dalyvauti pereinant prie švarios energijos. Tokios koncepcijos kaip dalijimasis energija ir piliečių gaminama energija apskritai suteikia puikių perspektyvų energetikos tinklus naudoti tiekimo nedidelėse teritorijose tikslams orientuojantis į poreikį ir nesukuriant naštos tinklui.

3.12. EESRK pabrėžia savo poziciją, kad išlieka tikslas kuo labiau mažinti išmetamų teršalų kiekį patiriant kaip įmanoma mažiau socialinių ir ekonominių išlaidų. EESRK rekomenduoja prireikus derinti su gerai reguliuojama rinka ir reguliavimo priemonėmis suderinamas priemones, įskaitant finansines priemones, remiamas pagal daugiametę finansinę programą ir priemonę „NextGenerationEU“, siekiant prisidėti prie veiksmingesnės energetikos aplinkos. Bet turi būti aiškiai nustatyta, kad ten, kur kruopščiai išanalizavus atsiranda pagrįstų esamo ar gresiančio rinkos nepakankamumo požymių, turi padėti viešojo sektoriaus atstovai, pvz., investuodami arba imdamiesi rinkoje atitinkamų veiksmų.

4. **Bendrosios pastabos**

4.1. Investuojant į energetikos infrastruktūrą siekiama greitai, veiksmingai ir nebrangiai skatinti tiekimo saugumą bei atsinaujinančių išteklių energijos apimčių didinimą, taip atsižvelgiant į vartotojų ir ekonomikos sektoriaus interesus. Šiomis aplinkybėmis kyla esminis klausimas: kas iš esmės ateityje bus atsakingas už centrines infrastruktūras, tokias kaip energetikos tinklai ir laikymo infrastruktūra. Nuo liberalizavimo pradžios elektros energetikos įmonių investicijų plėtra mažėja. Dėl mažėjančių investicijų į tinklą ir gamybą atsirado tiekimo kliūčių ir kyla sunkumų toliau plėtojant atsinaujinančių išteklių energijos technologijas.

4.2. Ūkiniu požiūriu kyla klausimas, kodėl energetikos tinklas, kuris investuotojams atrodo patraukli, todėl patikima investicija, negali būti patrauklus ir valstybei. Viešojo sektoriaus atstovai, valdydami kasmet išmokamus privačių bendrovių dividendus, galėtų gerovės sumetimais juos reinvestuoti ir sumažinti viešajam sektoriui tenkančią naštą. Taip pat praeityje vykstant kai kuriems dalinio privatizavimo procesams paaiškėjo, kad vien finansiniais sumetimas viešosios nuosavybės pasirinkimas būtų buvęs protingesnis sprendimas. Nemažai valstybių narių jau grįžta prie viešųjų ar iš dalies viešųjų struktūrų. Taip pat pastebima grįžtamosios municipalizacijos tendencija. Viešosios ir privačios nuosavybės ir (arba) energetikos infrastruktūros privataus finansavimo privalumai ir trūkumai yra neabejotinai svarbūs siekiant, kad energetikos rinka veiktų tinkamai, ir juos reikėtų patikrinti atliekant Komisijos planuojamą energijos rinkos struktūros optimizavimo priemonių vertinimą. Tokios analizės rezultatai gali būti vertinga sprendimų priėmimo priemonė valstybėms narėms, kurios yra atsakingos už sprendimus dėl valstybinės ar privačios energetikos infrastruktūros nuosavybės.

4.3. Dėl to vis svarbesnis tampa vietos ir regionų energijos tiekimas ir tiekimo įmonių grįžtamasis municipalizavimas, ypač susijęs su decentralizavimo strategijomis. Šiomis aplinkybėmis viešosios investicijos tampa lemiamos siekiant decentralizuoti energijos gamybą savivaldybėse. Reikėtų įvertinti kitas skatinimo priemones, pvz., tiesioginį lėšų teikimą per fondus. Visuomeninės paskirties pastatų stogai ypač tinka ištisiems miestų kvartalams aprūpinti pigesne saulės energija.

4.4. Kai kuriose valstybėse narėse taikomos finansinės paskatos, skirtos fotovoltinės technologijos plėtrai. Austrija, Belgija, Lietuva, Liuksemburgas ir Ispanija rašte Komisijai reikalauja nustatyti prievolę tam tikromis aplinkybėmis administraciniuose pastatuose, prekybos centruose, ant plokščių stogų ir pramoniniuose įrenginiuose įrengti fotovoltinės technologijos įrenginius. Tokie įrenginiai taip pat turėtų tapti standartas naujuose ir renovuotuose namuose. Jos prašo Komisiją skirti daugiau ES biudžeto lėšų šiai struktūrai sukurti. EESRK teigiamai vertina šią idėją ir ragina Komisiją išanalizuoti, kokių investicijų, reguliavimo ir papildomųjų priemonių, pavyzdžiui, mokslinių tyrimų ir plėtros, reikia fotovoltinės technologijos plėtrai ir kartu gamybai ES paskatinti.

4.5. Energija kaip visuomenės turtas. EESRK primena bendras Sąjungos vertybes, susijusias su visuotinės ekonominės svarbos paslaugomis, kaip apibrėžta Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 14 straipsnyje ir nustatyta prie ES sutarties ir SESV pridėtame Protokole Nr. 26 dėl bendrus interesus tenkinančių paslaugų. Taip būtų galima užtikrinti didesnį efektyvumą ir prieinamumą bei užkirsti kelią rinkos nepakankamumui.

4.6. Dabartinė energijos krizė atskleidžia ypatingą energijos kaip visuomenei svarbaus turto reikšmę. Be to, kad būtų kuriamos aukštos kokybės darbo vietos ir užtikrinamas užimtumas, socialinių ir ekologinių aspektų sąsaja taip pat taptų skaidresnė. Viešoji nuosavybė gali užtikrinti demokratinę kontrolę, viešąsias investicijas, tiekimo saugumą ir teisingą energetikos sektoriaus pertvarkos pereinant prie atsinaujinančiųjų energijos išteklių išlaidų paskirstymą.

4.7. Siekiant išvengti netinkamų ir neveiksmingų investicijų, reikia nedelsiant pašalinti esamus esminių naujosios energetikos sistemos struktūrų neaiškumus ir prieštaravimus, susijusius su rinkos struktūra, rinkos dalyvių vaidmenimis ir rinkos taisyklėmis, ir visų pirma socialinį poveikį dirbantiesiems ir vartotojams. Čia svarbiausias teisingas investicijų naštos pasidalijimas – tai pasakytina ir apie teisingą galimo pelno pasidalijimą. Galimybė užtikrinti investicijų poreikį ir pelningumą tampa vienu iš svarbių klausimų, kuriuos reikia spręsti norint garantuoti ilgalaikę, optimaliai veikiančią energijos rinką. EESRK atkreipia dėmesį į atitinkamas ACER tyrimo išvadas ir Komunikatą dėl elektros energijos ir dujų rinkų ir palankiai vertina Komisijos ketinimą įvertinti elektros energijos rinką.

4.8. Svarbus perėjimo prie švarios energijos aspektas tampa importuotojų, regioninių tinklų valdytojų, piliečių energetikos bendruomenių, savo reikmėms energiją pasigaminančių vartotojų ir energetikos bendruomenių, savo elektros energiją vartojančių vietoje, energijos kaupimo įmonių ir tiekėjų veiklos koordinavimas ir organizavimas.

Briuselis, 2022 m. rugsėjo 22 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG

PRIEDAS

Toliau pateikiamas diskusijų metu atmestas pakeitimas, už kurį buvo atiduota ne mažiau kaip 1/4 balsų:

2.9 punktas

Iš dalies pakeisti taip:

Skyriaus nuomonė	Pakeitimas
EESRK pritaria geresniam ES taisyklių dėl transeuropinių energetikos tinklų (TEN-E) pritaikymui prie žaliojo kurso tikslų, siekiant, kad būtų užtikrintas visų pirma energetikos sistemos priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimas, perėjimas prie neutralaus poveikio klimatui, atsinaujinančiųjų energijos išteklių plėtojimas, energijos vartojimo efektyvumas ir energijos nepritekliaus rizikos prevencija. Kadangi energetikos tinklai atlieka labai svarbų vaidmenį užtikrinant energetikos sistemos pusiausvyrą, atsparumą ir plėtrą, EESRK ragina reglamente labiau atsižvelgti į energetikos sistemos integravimo dinamiką, siekiant skatinti visų formų mažo anglies dioksido kiekio energiją, ir užtikrinti, kad bet kokia dezintegracija taptų neįmanoma. Todėl sveikintina Tarybos ir Europos Parlamento palaikoma iniciatyva kartu su atsinaujinančiųjų šaltinių energija taip pat apibrėžti skirstomuosius tinklus kaip „priskiriamus svarbiausiam viešajam interesui“.	EESRK pritaria geresniam ES taisyklių dėl transeuropinių energetikos tinklų (TEN-E) pritaikymui prie žaliojo kurso tikslų, siekiant, kad būtų užtikrintas visų pirma energetikos sistemos priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimas, perėjimas prie neutralaus poveikio klimatui, atsinaujinančiųjų energijos išteklių plėtojimas, energijos vartojimo efektyvumas ir energijos nepritekliaus rizikos prevencija. Kadangi energetikos tinklai atlieka labai svarbų vaidmenį užtikrinant energetikos sistemos pusiausvyrą, atsparumą ir plėtrą, EESRK ragina reglamente labiau atsižvelgti į energetikos sistemos integravimo dinamiką, siekiant skatinti visų formų mažo anglies dioksido kiekio energiją***, įskaitant branduolinę,*** ir užtikrinti, kad bet kokia dezintegracija taptų neįmanoma. Todėl sveikintina Tarybos ir Europos Parlamento palaikoma iniciatyva kartu su atsinaujinančiųjų šaltinių energija taip pat apibrėžti skirstomuosius tinklus kaip „priskiriamus svarbiausiam viešajam interesui“.

Paaiškinimas

Kaip neseniai savo kalboje pabrėžė Europos Komisijos pirmininkė U. von der Leyen, branduolinės energijos gamyba atlieka ir ateityje atliks svarbų vaidmenį plataus spektro mažataršių technologijų srityje.

Balsavimo rezultatai

Už: 44

Prieš: 109

Susilaikė: 14